

общепризнанных прав человека, в частности, права беженцев на убежище. Освещаются условия проживания и трудоустройства украинских иммигрантов.

Ключевые слова: миграция, украинские беженцы, перемещенные лица, Соединенное Королевство, иммиграционная политика.

Статтю подано до редколегії 30.12.2016 р.

УДК 94(420)

О. П. Боблієнко

**ПОЛЬСЬКА ЕМІГРАЦІЯ ДО ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ПІСЛЯ ВСТУПУ КРАЇНИ ДО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (2004-2010 РР.)**

У статті досліджується третя хвиля польської міграції до Великої Британії, що мала місце після вступу Польщі до Європейського Союзу, і відкриття Сполученим Королівством ринку праці для громадян нових країн-членів ЄС. Ця хвиля міграції мала чітко виражену економічну мотивацію та довгостроковий характер. Молодий вік та освітній рівень польської емігрантської групи забезпечив можливість швидкої адаптації у новому соціумі. Польські мігранти зробили істотний внесок у діалог культур та поширення позитивної репутації Польщі та поляків у Великій Британії.

Ключові слова: Польща, поляки, іммігранти, ринок праці, Європейський Союз, ідентичність, Велика Британія.

Після 2004 року Велика Британія стала головною країною, до якої подалися польські мігранти. У результаті, за наступне десятиріччя вони створили там спільноту, котра налічувала близько 790 тисяч осіб, і стала за кількістю другою іммігрантською групою після індусів [1].

Актуальність дослідження обумовлена високим інтересом до еміграції в Україні, підвищеним інтересом до Європи та європейської інтеграції в українському суспільстві, необхідністю аналізувати причини та наслідки міграції в соціальному, економічному, політичному та культурному контекстах.

Питання міграції населення після вступу Польщі до Європейського Союзу широко вивчалось польськими дослідниками Фоміною Й., Фреляк Й. [2; 3; 4]. У тому числі, окремо вивчалась польська міграція до Великої Британії, як однієї з головних країн, що відкрила двері для трудових мігрантів [5].

Мета статті – дослідити польську емігрантську групу, яка після вступу країни до Європейського Союзу покинула Батьківщину і емігрувала до Великої Британії.

До 2004 року поляки масово не виїжджали до Великої Британії, але історія переселень мешканців Польщі до Сполученого Королівства досить тривала. З XIX століття поляки почали активно їхати до Великої Британії. А, якщо говорити про XX століття, коли міграція набула більш масового характеру, то виділяють три хвилі польської еміграції: повоєнну, «постсолідарнісну» і «поствступну» (до ЄС). Перша і друга хвилі визначаються як політичні, а третя – економічна. Як підкреслює М. Гарапіх, є чітко виражена ієрархія мотивації виїзду за кордон: «З точки зору, насиченої християнсько-платонівським духом, очевидним є те, що ідея повинна домінувати над матеріальним, дух – кращий, ніж брудна матерія» [5, с. 34]. Чи, кажучи іншими словами, політична еміграція розглядається як така, що більш варта поваги, ніж еміграція заробітчанська «за хлібом» або «за кращим життям» [4, с. 11]. Хоча чітко відділити політичні мотиви від економічних важко у випадку всіх трьох хвиль еміграції.

До першої групи відносять колишніх військовослужбовців Польського Війська, які опинилися поза межами Польщі після закінчення війни, а також військовополонених і переміщених осіб (тобто, осіб, що після закінчення війни опинилися поза межами своєї країни), що перебували на звільнених союзниками територіях. Повоєнна міграційна хвиля вважається політичною з огляду на незгоду сприйняти новий політичний режим і страх перед можливими репресіями. Але переміщені особи, що були завербовані у рамках Європейської Програми Волонтерської Праці (Europeans Voluntary Workers Scheme), розглядалися британським урядом ще як іноземна робоча сила, з якою укладалися економічні договори [7, с. 86]. Представники цієї хвилі еміграції вважали комуністичну Польщу «чужою» країною. А люди, що народилися і мешкали у східній частині довоєнної Польщі, формально взагалі не мали куди повертатися, тому що це була вже не польська земля, а територія Союзу Радянських Соціалістичних Республік.

Проблематично складалися відносини поляків першої хвилі еміграції із британським суспільством. Поляки почували себе зрадженними британським урядом, оскільки не визнавався їх внесок у перемогу в Другій світовій війні, польські солдати та офіцери у Великій Британії

розглядалися як цивільні, їх звання нівелювалися, і навіть колишні офіцери змушені були заробляти на життя некваліфікованою працею. Тому представники цієї групи, переважно, докладали зусиль до розбудови полонійної інфраструктури та підтримки родин, а не до інтеграції у британський соціум.

Друга хвиля еміграції охоплює період з 1960-х років і тривала до 2004 р. Мотивація була змішана. Частина, дійсно, покидала країну через незгоду з режимом, а частина – шукала кращого життя в соціально-економічному сенсі цих слів. Емігруючи до Великої Британії, поляки свідомо бралися за роботу, що була значно нижча від їх кваліфікації, часто нелегально, але розуміючи, що це тимчасово, і намагалися якнайшвидше вийти із цієї сірої зони, нострифікувати польські дипломи, здобути необхідну кваліфікацію і зайняти свою позицію у британському соціумі. Завдяки існуючому на межі легальності «міграційному бізнесу», що давав можливість полякам залишатися у Великій Британії, була розбудована широка полонійна інфраструктура чисельної польської діаспори.

Третя хвиля мала, передусім, економічний характер. Велика Британія була однією з трьох країн (крім Ірландії та Швеції), які відкрили свій ринок праці для громадян нових країн-членів одразу з 1 травня 2004 року (запровадивши для нових працівників лише обмеження на отримання соціальної допомоги протягом 24 місяців із дати в'їзду). Відтак, Велика Британія стала головною країною, до якої прямували мігранти з Польщі, випередивши Німеччину, що була лідером протягом всього періоду трансформації.

Оцінка наслідків відкриття британського ринку праці для громадян інших країн, що стали новими членами Європейського Союзу, і як наслідок, значної міграції поляків до Великої Британії, не була однозначною у британському суспільстві. Відповідно до соціологічних досліджень британці відзначали позитивний вплив присутності польських іммігрантів на економічне зростання Великої Британії та на зростання податкових відрахувань до державного бюджету (такої думки дотримувалось близько половини опитаних). Понад 60% респондентів були переконані, що наплив польської робочої сили покращив становище британських підприємств. І варто зазначити, що така оцінка відповідала фактичному стану, оскільки на час вступу Польщі до Європейського Союзу британський ринок праці мав 650 000 незаповнених вакансій, і кожен четвертий підприємець мав проблеми із пошуком кадрів на вільні робочі місця [2, с. 31].

Проте, на думку британців, польська імміграція мала і свої негативні риси. Наплив дешевої робочої сили «працьовитих» поляків спричинив ріст безробіття серед корінних мешканців Великої Британії (так вважало 60% опитаних). Поляків звинувачували у демпінгу робочої сили і покладали на них відповідальність за зниження рівня оплати праці, оскільки іммігранти готові були виконувати роботу за значно меншу винагороду, ніж британські громадяни. Проте, робота, на яку погоджувалися іммігранти, і до того не користувалася високою популярністю на ринку праці, британці не бажали її виконувати, незалежно від рівня оплати праці [4, с. 32].

Окрім визнання позитивного впливу поляків на економіку Великої Британії, близько 60% британців ототожнювали польську імміграцію із зростанням витрат на соціальну допомогу. У дійсності ж, поляки та громадяни інших країн Центрально-східної Європи, що вступили до ЄС в 2004 році, починаючи із першого року імміграції є бенефіціантами, а не реципієнтами, державного бюджету (більше вносять до нього, ніж отримують). Наприклад, протягом 2008-2009 податкового року їх внески до бюджету (у вигляді прямих і непрямих податків) на 37% перевищили видатки на їх перебування на території Великої Британії [4, с. 31]. А хибне враження у британському суспільстві склалося під впливом масовості польської імміграції, яка жодним чином не стримувалася урядом, і виглядало як додатковий тягар на всю британську соціальну систему (робота державних шкіл, транспортної інфраструктури, державного апарату тощо).

На думку британців (так вважають 75% опитаних), типовий польський іммігрант – це некваліфікований робітник, який брався за найважчу працю і виконував її ретельно і сумлінно, за що, зазвичай, високо цінував його роботодавець. 70% респондентів вважали, що британські роботодавці були задоволені роботою поляків. Така думка збігається із тим, що, насправді, польські іммігранти бралися за будь-яку, навіть найважчу роботу і працювали в середньому по 41,5 годин на тиждень, що було високим показником для Великої Британії [4, с. 33]. Працьовитість поляків особливо відзначалася тими респондентами, що стикалися з мігрантами із Польщі на робочому місці.

Через шість років після вступу Польщі до Європейського Союзу британці оцінили лібералізацію свого ринку праці переважно позитивно (55%), хоча й опонентів було чимало (21%) [4, с. 33]. Серед людей, що особисто знали поляків чи стикалися із ними під час роботи було значно більше тих, хто позитивно оцінював доступ громадян Польщі до британського ринку праці.

До Великої Британії виїхало близько 34% всіх мігрантів, які покинули Польщу після вступу до ЄС. Вони мали, переважно, середню освіту (хоча, була значна кількість осіб із вищою). Найбільшою віковою групою серед мігрантів були люди 20-29 років (в групі мігрантів їх було втричі більше, ніж аналогічний показник серед всього польського населення) [5, с. 73].

Після вступу Польщі до Європейського Союзу відбулося омолодження польської етнічної групи в Великій Британії. Перед вступом Польщі до ЄС лише 55% поляків, що мешкали у Великій Британії, були в працездатному віці (від 16 до 64 років). А станом на 2010 рік їх частка становила вже 86%. Для порівняння можемо зазначити, що кількість людей працездатного віку, загалом, у Великій Британії становила 65%, а в Польщі – 70% від загальної кількості населення [5, с. 77]. Так що, поляки, що мешкали у Великій Британії, вирізнялися молодим віком як для британського, так і для польського суспільства.

Відповідно до даних британського статистичного відомства у перші роки після розширення ЄС (2004 р.) польські громадяни становили близько двох третин всіх іммігрантів до Великої Британії з восьми країн Центрально-Східної Європи, які в той рік приєдналися до Європейського Союзу. У результаті, з 2004 року по 2010 рік загальна кількість мешканців польського походження у Великій Британії зросла з близько 75 000 до 532 000 осіб, тобто більше ніж у сім разів [5, с. 75].

Найвища міграційна динаміка спостерігалася у першому кварталі 2005 року, а потім протягом 2005-2007 років [5, с. 75]. Максимальна кількість поляків іммігрувала до Великої Британії в 2007 році і становила 96 тисяч осіб. Потім, не давлучись на спад динаміки, загальна кількість мігрантів систематично зростала до кінця 2009 року. Після деякого спаду зріст розпочався знову в четвертому кварталі 2010 року.

Інтенсифікація контактів з поляками допомогла британцям сформуванню позитивну думку щодо країни та її мешканців. Поляки перестали бути маловідомим екзотичним народом, про який невідомо, що думати і як його сприймати. Лише 9% опитуваних на могли відповісти на питання: поляки більш подібні, чи відмінні від британців. На початку 2000-х вдвічі більше респондентів не знали, що відповісти на питання. Третина мешканців Великої Британії вважали, що поляки подібні до британців і ще одна четверта опитуваних були переконані, що поляки «трохи подібні, а трохи відрізняються» [4, с. 21].

Британські автори зазначають, що концентрація осіб польського походження не була пов'язана виключно з одним регіоном. Громадяни Польщі розселилися на території всієї Великої Британії. У той же час, якщо показати у відсотках, то більшість поселилися в Англії (83%), значно менші групи знайшли собі місце у Шотландії (11%), Уельсі (3%) та Північній Ірландії (3%). Найбільша концентрація поляків спостерігалася у Лондоні – близько 23% всіх осіб польського походження, що жили у Сполученому Королівстві. Поляки в Лондоні становили найбільшу групу іноземців, обійшовши за кількістю не лише німців та французів, що розмістилися на четвертому та п'ятому місцях, але й громадян Індії та Ірландії, що посіли третє та друге місця [5, с. 77].

Польська іммігрантська спільнота у Великій Британії характеризувалася низьким рівнем безробіття. Згідно даних за другий квартал 2011 року кількість поляків, що працювали в Великій Британії, становила 449 888, тобто 84,6% від загальної кількості польських мігрантів працездатного віку. Це високий відсоток порівняно із загальною кількістю всіх працюючих мешканців Великої Британії, який становив 70,4% [5, с. 78].

З 2005 року Польща потрапила до першої десятки країн, з яких походять матері-іноземки, що народили у Великій Британії. Протягом наступних років частка дітей, народжених польськими матерями, все зростала. До 2009 року з десятого місця Польща піднялася на друге, відтіснивши на третє місце Індію, і поступаючись лише уродженкам Пакистану. В 2009 році народилося 18 159 дітей, матері яких були польками, що становило 2,6% всіх народжених немовлят. Для порівняння, у 2005 році було народжено 3403 дитини, що становило 0,5% всіх немовлят у Великій Британії [5, с. 78].

2010 рік став визначальним у отриманні поляками британського громадянства. Якщо у 2009 році 458 осіб польського походження отримали громадянство Великої Британії, то в 2010 році таких було вже 1419 осіб. Тобто загальна кількість набуття громадянства зросла втричі, що недвозначно вказувало на тривалий характер міграції та успішну асиміляцію поляків у британському суспільстві [5, с. 78].

Польська еміграція часто розглядається як «полонійний посол» за кордоном і «неформальна рука Міністерства закордонних справ» [6, с. 12]. Хоча, налагодження соціальних контактів між людьми краще вдавалося мігрантам, ніж чиновникам, сприйняття британцями наслідків польської міграції до Великої Британії виглядало досить суперечливо. Віддзеркаленням є один з типових міфів, пов'язаних з мігрантами: завищення реальної кількості мігрантів, припущення, що вони забирають робочі місця у корінного населення, претендують на соціальну допомогу, якої не вистачає для самих британців, знижують вартість робочої сили на ринку праці тощо. Такі стереотипи поширювалися і британськими засобами масової інформації,

хоча офіційна статистика показувала протилежне. Звичайно, ці суперечності виникали ще з різниці у критеріях оцінки впливу імміграції. Пересічний громадянин оцінював не макро-категоріями (зростання валового внутрішнього продукту, розвиток економіки, збалансування ринку праці тощо), а мікро-категоріями, як працівник певної фірми чи мешканець певного району. А оскільки більшість коштів на включення нових мешканців у соціальну структуру якраз витрачалися на місцевому рівні, то саме цей бік імміграції і був відомий британським громадянам.

На фоні інших етнічних груп, що проживають у Великій Британії, поляки достатньо органічно інтегрувалися у британське суспільство. Понад половина респондентів вважали, що поляки або добре, або дуже добре підходять до британського соціуму. Найбільше сумнівів щодо можливості інтеграції поляків мали британці з низьким рівнем освіти, які виконували переважно фізичну роботу. Ті британці, що мали безпосередній контакт з поляками, відзначали під час опитування, що поляки більш подібні до британців і легко інтегруються в британське суспільство на фоні інших етнічних груп. Це надзвичайно важливий результат, оскільки британці відомі своїм скептичним ставленням до іммігрантів.

Британці висловлювали згоду прийняти поляків у свої соціальні групи на рівні особистих контактів, у той же час вважали за необхідне тримати дистанцію, коли йшлося про інституційну чи політичну сферу. Майже всі британці охоче погоджувалися визнавати право полків відвідувати країну у якості туристів. Допускали появу близьких, навіть дружніх, відносин з поляками. Не заперечували, якщо поляки могли стати їх сусідами. Більше не мали нічого проти того, щоб поляки могли стати частиною сім'ї – чотири п'ятих опитуваних приймали можливість стосунків власної дитини із полькою чи поляком. Але значно менше підтримки мала ідея, щоб підприємством чи організацією, в якій працює респондент, керував поляк. Таких, хто категорично не сприймали дану ситуацію, була третина респондентів. Одна шоста британців взагалі не хотіли, щоб поляки поселялися в Великій Британії на постійне місце проживання. Близько 40% висловлювалися проти надання полякам британського громадянства. А найважче було британцям сприйняти ідею, що поляк може бути обраним на місцеву політичну посаду, наприклад, депутатом місцевих рад і представляти інтереси громади. Більше половини опитаних таку можливість категорично заперечували [4, с. 13].

Таке критичне ставлення щодо надання полякам британського громадянства та можливості перебування поляків у виборних органах влади має, вірогідно, дві причини. Перша полягає у тому, що набуття громадянства, а тим паче перебування у виборних органах влади (де людина не лише користується своїми правами, але й має можливості істотно впливати на життя громади через реалізацію повноважень, делегованих їй мешканцями) британці продовжували вважати прерогативою для «своїх». А другою причиною відмови полякам бути обраними до місцевих органів влади було переконання британців, що в Польщі панував високий рівень корупції і бюрократії. Тобто вихідці із польської системи державного управління та місцевого самоврядування потенційно могли завдати шкоди британській системі і не могли користуватися довірою. Хоча варто зауважити, що найбільш негативне ставлення до набуття поляками британського громадянства та обрання їх до органів влади було притаманне людям, які ніколи не контактували із представниками польської іммігрантської спільноти.

Таким чином, третя хвиля польської міграції до Великої Британії, що мала місце після вступу Польщі до Європейського Союзу і відкриття Сполученим Королівством ринку праці для громадян нових країн-членів ЄС, мала цілу низку специфічних рис. Ця хвиля міграції носила чітко виражений економічний характер. Досить молодий вік (як у порівнянні із британським суспільством, так і з населенням Польщі) вказує на селективний віковий характер міграції. Високий рівень народжуваності серед етнічних польок, що мешкали у Великій Британії, дає можливість говорити про довгостроковий характер міграції. Освітній рівень польської емігрантської групи вказував на значні можливості швидкої адаптації у новому соціумі, що потім було підтверджено оцінкою фактичного входження поляків у британську соціальну структуру та соціологічними опитуваннями щодо сприйняття корінним британським населенням польських мігрантів. І, нарешті, слід відзначити, що польські мігранти зробили істотний внесок у діалог культур та поширення позитивної репутації Польщі та поляків у Великій Британії.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Polacy na Wyspach szykują się do wyjścia z UE. Imigranci i gospodarka zaważą na Brexicie // niezalezna.pl – 31.05.2016 <http://niezalezna.pl/81182-polacy-na-wyspach-szykuja-sie-do-wyjscia-z-ue-imigranci-i-gospodarka-zawaza-na-brexicie>
2. Fomina J., Frelak J., Next Stopski London. Wizerunek polskich imigrantów w prasie brytyjskiej. – Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 2007. – 87 s.
3. Fomina J., Światy równoległe – wizerunek własny Polaków w Wielkiej Brytanii. – Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 2009. – 32 s.

4. Fomina J., Frelak J., Wizerunek Polski i polaków w Wielkiej Brytanii. – Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 2011. – 39 s.
5. Krywult-Albańska M. Profil demograficzny polskich imigrantów poakcesyjnych w Wielkiej Brytanii // Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Sociologica IV (2012), vol. 2, p. 72–80.
6. Garapich M.P. Migracje, społeczeństwo obywatelskie i władza. Uwarunkowania stowarzyszeniowości etnicznej i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego wśród polskich emigrantów w Wielkiej Brytanii // Współczesne migracje: dylematy Europy i Polski. – Warszawa: Ośrodek Badań nad Migracjami Uniwersytet Warszawski, 2009. – 233 s.
7. Sword K. Identity in Flux. The Polish Community in Great Britain. – London: School of Slavonic and East European Studies, University of London, 1996. 243 p.

Bobliyenko O. P. Polish Emigration to Great Britain after Acquiring EU Membership (2004-2010)

The article studies the third wave of Polish migration to Great Britain, which took place after Poland gained EU membership and Great Britain opened its labour market to the citizens of the new EU member states. This wave of migration had a clearly outlined economic motivation and the long-term character. Young age and the level of education of the emigrant group have both ensured their rapid adaptation in the new society. Polish migrants have made a considerable contribution to the culture dialogue and the spread of positive reputation of Poland and the Poles in Great Britain.

Key words: Poland, the Polish, immigrants, labour market, the European Union, identity, Great Britain

Боблиенко Е.П. Польская эмиграция в Великобританию после вступления страны в Европейский Союз (2004-2010 гг.)

В статье исследуется третья волна польской миграции в Великобританию, которая происходила после вступления Польши в Европейский Союз и открытия Соединенным Королевством рынка труда для граждан новых стран-членов ЕС. Данная волна миграции имела четко выраженную экономическую мотивацию и долгосрочный характер. Молодой возраст и образовательный уровень польской эмигрантской группы обеспечил возможность быстрой адаптации в новом социуме. Польские мигранты сделали существенный вклад в диалог культур и расширение положительной репутации Польши и поляков в Великобритании.

Ключевые слова: Польша, поляки, иммигранты, рынок труда, Европейский Союз, идентичность, Великобритания.

Статтю подано до редколегії 5.02.2017 р.

УДК 341.238: 327.51(438)

Н. М. Буглай

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ТА ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА ПОЛЬЩІ З НАТО

У статті досліджуються відносини Польща – НАТО в форматі нормативно-правового та інституційного забезпечення. Формування відповідного забезпечення співробітництва Польщі з НАТО відбувалося під впливом політичних, економічних і соціальних чинників. Рамкова документація, що забезпечувала процес інтеграції РП до Альянсу, незмінно характеризувалася не лише чіткістю формулювання завдань, але й означенням інститутів, відповідальних за їх виконання, часових рамок, механізмів та засобів здійснення.

Ключові слова: Польща, НАТО, зовнішня політика, законодавство, документи, договірна база, нормативні акти.

Декларування Польщею вступу до НАТО одним із стратегічних завдань зовнішньої політики зумовило необхідність забезпечення процесу відповідним нормативно-правовим та інституційним підґрунтям, покликаним уможливити адаптацію країни до союзного членства. Перші кроки на означеному шляху природно були здійснені вже на початку 1990-х рр., коли урядова Варшава офіційно заявила про прагнення інтеграції у вказану структуру. З обранням президентом РП А. Квасневського взаємини Польської держави з Північноатлантичним альянсом відчутно активізувалися: оформлення відповідного нормативно-правового й інституційного забезпечення, з однієї сторони, відображало їх вихід на якісно новий рівень, з іншої, – уможливлювало наступний їх розвиток.